

Generálporučík Ing. Václav Vitáň

NENADÁLE NAPADENÍ

Variant rozpoutání příští možné války je jistě celá řada. Jedna z nich přece jenom zaslouží mimořádnou pozornost. Je to varianta rozpoutání války z překvapení — jako nenadálé jaderné napadení.

My vojáci jsme si zvykli hodnotit situaci vždycky velice realisticky. Nezbyvá nám také nic jiného, chceme-li docházet k správným závěrům. Právě proto jsme si také při hodnocení charakteru příští možné války zvykli vycházet z realistických předpokladů a příští možné světové sražení hodnotíme ve světle vědeckotechnické revoluce, která tak silně poznamenala i charakter možné světové války. Sám fakt, že jaderné velmoci SSSR a USA mají obrovský potenciál strategických prostředků napadení, poznamenal i to, jak by mohla příští světová válka vypadat, kdyby se největší jaderné velmoci dostaly do křížku. To je celkem známá skutečnost. Dovedeme si také dost dobře představit, jak se odráží v charakteru příští možné války komplexní motorizace armád, rozvinutá elektronika a další plody technické revoluce posledních let. Jedno nám však stále vrtá hlavou. Jak vlastně příští možná světová válka doopravdy začne. A odpověď na tuto otázku není vůbec jednoduchá, i když by nám mnoho pomohla při přípravě na ni.

A právě proto se mnoho teoretiků zabývá tímto problémem a hledá na něj správnou odpověď. Že dosud nalezena není, je patrné mimo jiné i z toho, jak se vyvíjely strategické koncepce velmocí po druhé světové válce a nakonec

i z toho, že dnešní platná strategická koncepce USA — strategie pružného reagování — není vlastně strategickou koncepcí na možné rozpoutání světové války, i když samozřejmě může být v každém momentu realizace této strategie světový požár rozpoután. Platí tedy jako varianta možnost rozpoutání světové války nenadálým hromadným úderem jadernými zbraněmi nebo neplatí? Je to reálná varianta, se kterou se počítá, či není?

Samozřejmě, že si nekladu v žádném případě za cíl odpovědět na tento problém tak, aby nezvratně mohly být z dalších úvah činěny jednoznačné závěry. Pokusím se však přesto ukázat na některé momenty, které nám mohou řešení přiblížit.

Nejprve si zhodnotíme situaci, ve které se nachází rozdělený svět. Ukažme si — a nebudeme se přitom pouštět do přílišných detailů, protože o tomto problému bylo již mnoho napsáno — jak je varianta nenadálého jaderného napadení aktuální. Situace je dnes taková, že obě velmoci mají v několikaminutové pohotovosti připravený určitý počet (a není malý) prostředků jaderného napadení. Přitom jenom těžko se dá poznat, nebo rozvědka může uhlídat, že právě teď bylo rozhodnuto tyto strategické prostředky odpálit na nepřítele. Na to dokonce ani strategická rozvědka nemůže spoléhat (její prostředky mohou zklamat) a spoléhá se v takovém případě na to, že může být velmi spolehlivě technickými prostředky zachyceno odpálení strategických prostředků jaderného napadení. Mám na mysli strategické mezikontinentální rakety a rakety odpalované z ponorek. Vedle těchto prostředků ovšem má útočník k dispozici strategické a taktické letectvo — nosiče jaderných zbraní. I tyto prostředky nelze podcenit, i když pohyb obsluh kolem nich přece jenom může leccos napovědět. Jistě by bylo nesprávné neuvažovat při nenadálém napadení i další prostředky agresora. Jde o celou řadu operačních, operačně taktických i taktických prostředků jaderného napadení, jejichž použití by podstatně zvýšilo i zefektivnilo první hromadný úder. Proto i jejich koncentrované použití je pro agresora velmi lákavé. Je tu však jedno úskalí. Kromě omezeného počtu těchto prostředků, které mají, jak se říká, dostřel na nepřítele, potřebuje většina z nich nejprve se přesunout k frontě, aby mohly být využity. To ale samo o sobě je velmi náročné na čas a z druhé strany sám manévr k frontě je jedním z evidentních příznaků přípravy nenadálého napadení. Proto použití těchto prostředků je při variantě nenadálého napadení pod otazníkem.

Shrme-li, pak můžeme říci, že jeden z vážných faktorů — a mimo jiné je to i faktor základní — ukazuje na to, že jsme schopni zachytit odpálení strategických raket a do doby jejich dopadu na cíl můžeme a tedy i musíme provést potřebná protipatření. Podle druhu odpálených prostředků je možné časový limit vyjádřit zhruba hodnotou do 30 minut.

Celý harmonogram opatření směřující k uvedení ozbrojených sil i národního hospodářství do stavu bojové pohotovosti vychází z tohoto časového limitu. Je přirozené, že uskutečnit za 30 minut všechna potřebná opatření je nemožné, a proto vybíráme taková, která jsou pro danou dobu nejdůležitější, a pak ta další. Celý tento systém je pak rozpracován a organizačně zabezpečen tak, aby v každé situaci fungoval. Musíme totiž pochopit jedno, že čím omezenější je doba k provedení tak obsáhlého množství různých opatření, tím důkladnější musí být organizace těchto opatření a tím tužší centralizace při řízení celého procesu.

Nikdo neupře tuto logiku.

A zde jsme u jedné z otázek, která stojí za další úvahy.

Jde totiž o to, že „atomový deštník“ přikrývá před jaderným úderem oba partnery stejně jako „atomový pat“ je pro oba soupeře na šachovnici politiky společnou bezvýhodnou situací. Každé nenadálé napadení má dvě velmi vyhraněné stránky. Jednou z nich je vlastní uskutečnění hromadného jaderného úderu, a to maximálním množstvím vlastních jaderných prostředků, druhou ale je i to, že současně je třeba učinit opatření k vlastnímu „přežití“ po odvetném jaderném protiúderu nepřítel. Přitom musíme reálně očekávat, že nepřítel uskuteční odvetný úder včas a rovněž s maximálním počtem prostředků jaderného napadení.

Můžeme tedy udělat již nyní závěr, že např. nenadálé napadení jako varianta rozpoutání světové války je vyloučená? Myslím, že je to předčasně.

Nenadálé napadení — překvapení — zůstává i dnes ve vojenském rejstříku velmi účinnou zbraní a agresor se jí bude zříkat jen velmi těžko a nerad. Překvapení vždy bylo a jistě i nadále bude velmi lákavé pro svoje následné výhody. Jeho efektivní použití dává možnost již na začátku války získat strategickou iniciativu, a to samo o sobě znamená mnoho. Proto nikdo a priori tuto možnost nezavrhe.

A skutečně bychom udělali chybu, kdybychom neviděli u svého potenciálního nepřítele snahu faktoru překvapení využít.

Jak jsem již uvedl, varianta nenadálého jaderného napadení má dvě stránky. Jednou z nich je do maximální míry utajit přípravu k úderu a přitom projevit velikou snahu o to, aby do úderu bylo zasazeno maximum prostředků napadení. Současně je třeba zahájit operace pozemních vojsk, aby výsledky jaderného úderu bylo možné v nejkratší době maximálně využít. Přitom ale pohyb pozemních vojsk by neměl předem prozradit připravovaný hromadný jaderný úder. Na druhé straně ovšem, v očekávání odvetného úderu nepřítel, bude nezbytné učinit opatření k vlastnímu „přežití“. A právě v tom je základní dilema celého problému.

Bylo by možné tedy vyhodnotit situaci tak, že neučiní-li agresor opatření k „přežití“, nemůže, nebo nebylo by alespoň pro něho výhodné zahájit válku nenadálým jaderným úderem? Zjednodušeně řečeno takový závěr je možné udělat. Přesto ale není rozumné se ukvapovat. Nejprve si ukážeme, o která opatření v oblasti „přežití“ vlastně jde.

Uskutečnění hromadného jaderného úderu z překvapení vylučuje zahájit přesuny pozemních vojsk dříve než současně se zahájením tohoto úderu. Vylučuje to i zahájení přesunů (a to dokonce z hlediska utajení jednoznačně) operačních, operačně taktických a taktických prostředků jaderného napadení pozemních vojsk. Kdybychom i připustili, že vojska budou připravena v posádkách a zahájí přesuny ihned s vypuštěním strategického jaderného úderu, pak jejich vzdálenost od stálých posádek bude natolik minimální, že jejich bezpečnost není v žádném případě zajištěna. Snad je možné na tomto místě trochu odbočit a připomenout, že dnes vlastně jediným příznakem skutečného zahájení jaderné války je vypuštění strategických raket. Není to tedy start strategického a taktického letectva, protože to se může ještě vždycky ze svého letu vrátit na vlastní základny. Let tohoto letectva není tedy ještě bezprostředním důkazem zahájení nenadálého napadení. A ještě jedno si musíme uvědomit. Že kromě strategických raket všechno ostatní je možné prověřovat tak říkajíc „na slepo“. Letectvo může startovat a letět ve směru předpokládaného nepřítele a znovu se vracet na své základny. Přitom může být — a také i bývá — vybaveno jadernými náboji. To všechno je možné, to všechno se také provádí. Jistě není

proto bez zajímavosti, že jedním z prostředků, jak si vytvořit podmínky pro nenadálý útok, je i vyvádění pozemních vojsk na různá cvičení, prověrky bojové pohotovosti, při kterých možnosti „přežítí“ při odvetném úderu nepříteli se značně vylepšují. Až potud se zdá, že je možné přece jenom podmínky pro nenadálý útok vytvořit. Ale nezapomeňme, že „přežítí“ musí kromě vojsk i ti ostatní. A to je, myslím, vůbec to nejtěžší, co je třeba nejprve vyřešit, aby nenadálé napadení mělo odpovídající efekt a nezvratilo se v sebevraždu.

V čem spočívá celá ta škála opatření k „přežití“? Samozřejmě nebudu se opět snažit vyjmenovat všechna a asi by se mi to ani nepodařilo. Chtěl bych jen ukázat na některá z nich.

Příští válka bude zřejmě velmi náročná na její řízení. Je sice pravda, že plány jejího vedení jsou zpracovány již dlouho v míru, ale plány jsou plány a nikdo si nemůže naivně představovat, že se — jak se to říká — pojede podle nich od začátku do konce války. Právě proto je třeba při jejím zahájení zabezpečit dokonalou životnost celého složitého systému velení a systému řízení státu. Bez jeho fungování by se jen těžko mohl ozbrojený zápas vyvíjet podle vzniklé situace. Soudobá válka bude válkou, ve které se smazává rozdíl mezi frontou a zápolím. Válka hned od svého počátku stane se válkou všelidovou a prakticky každý člověk nějakým způsobem od prvopočátku pocítí na sobě její hroznou ničivou sílu. To na jedné straně, na druhé straně každý člověk v celém tom mechanismu ozbrojeného zápasu bude mít přesně vymezené místo a přesně vydělenou úlohu, kterou ve prospěch bojující strany bude muset plnit. Ať jsou to funkce v civilní obraně, ať to budou funkce v bezpečnostním aparátu, ať to budou nakonec funkce v jiných státních či veřejných organizacích. Výkon těchto funkcí často ani zdaleka nebude podobný těm, které vykonává v míru. Bude tedy muset k jejich výkonu někde přejít, nějak se připravit a vybavit. To všechno vyžaduje určitý čas. Zvykli jsme si říkat celé této problematice opatření „obránného systému státu“. Hladké zahájení funkce tohoto systému není otázkou vteřin, ať je jak chce v míru připravován.

Jednou z nejdůležitějších otázek vůbec je otázka evakuace velkých měst. Jen si představme, jak vypadá „rekreační evakuace“ Prahy v sobotu či v pátek před volnou sobotou. A to se „evakuuje“ jen část obyvatelstva a automobilů u nás přece jenom není tolik, jako např. v USA. Jinak řečeno, nebude-li dokončena evakuace před vlastním hromadným jaderným úderem, těžko proběhne později. Bude-li ale zahájena před úderem, kam se pak poděl faktor překvapení? A to je právě dilema celé situace. Dopusťme, že by agresor přece jenom riskoval a srovnal si to se svým svědomím, že nic předem neprozradí, evakuaci neprovede a začne s rozptylem a vyvedením z pod úderu předem jen u některých prominentů a takových osob, které zcela nezbytně pro řízení a nutnou činnost potřebuje hned od počátku války. Jde, myslím, o vysloveně teoretický předpoklad, protože kdybychom připustili, že se nebude agresor ohlížet na zájmy a bezpečnost všeho obyvatelstva, pak musíme také připustit, že i pro něho a pro dlouhodobé vedení války je mobilizace další živé síly otázkou života či smrti.

Kromě uvedených příznaků nenadálého napadení je celá řada dalších, jako jsou: povolání vojáků z dovolených, omezení vycházek, evakuace rodinných příslušníků vojáků z povolání na zámořských základnách, aktivace a prověrky spojení, omezení různého druhu pro civilní osoby atd. Nechtěl bych se vyjadřovat k jednotlivým příznakům samostatně, protože bych nechtěl zatemňovat vlastní podstatu toho, o čem bych rád hovořil v závěru.

Jedno si ale již teď můžeme přece jenom vyvodit. Totiž to, že naše pozornost musí být zaměřena v první řadě do sféry, kde se příznaky k nenadálému napadení musí nutně projevit, to je do sféry opatření k „přežití“. Položme si nyní další otázku. Je možné vůbec v této sféře utajit opatření tak, aby připravované napadení bylo pro nepřítele skutečným překvapením? Na první pohled se zdá, že to není možné. Hned na tomto místě bych chtěl přivést na pravou míru některé závěry z izraelsko-arabského konfliktu. Může se právem namítnout, že na obou stranách přece proběhla mobilizace, vojska byla soustředěna a přece jenom nenadálý úder izraelského letectva zvrátil v několika hodinách poměr sil do té míry, že nepředvídané se stalo skutečností. Hovoříme o tom proto, že se často mluví o tom, že šlo o překvapení, a proto ten neúspěch. Ano, s tím je třeba souhlasit, ale jen do určité míry. V této válce došlo totiž na arabské straně k zjevně neomluvitelným nedopatřením. Není přece myslitelné, aby bojová pohotovost byla v té konkrétní situaci na tak nízké úrovni, aby v podstatě veškeré letectvo SAR bylo zničeno nepřipravené na zemi. Není přece možné, aby v situaci, kdy válka, jak se říká, je „na spadnutí“, nebyly uvedeny do pohotovosti všechny průzkumné prostředky na plný režim. Mám na mysli v první řadě prostředky radiolokace. Nechci dál celou záležitost komentovat, i když by to jistě bylo zajímavé. Nechtěl bych ovšem, aby naprostá neschopnost jedné ze stran byla vydávána za možnou variantu i u nás, pokud se týká zahájení války s překvapením. Jisté je, že je možné mnohemu se z této války přiučit, vzít v úvahu i pro naše podmínky, ale o tom nechci psát v této stati. Jinak řečeno zahájit válku nenadálým hromadným úderem v dnešní situaci není záležitostí ani jednoduchou ani lehce uskutečnitelnou.

Proč tedy takovou variantu zahájení příští možné války vůbec uvažujeme? Myslím, že bychom udělali chybu, kdybychom ji vyloučili vůbec. Jde jen o to, správně si ji zařadit mezi ostatní varianty a domyslet až do konce příznaky jejího vzniku. Zhodnotit si okolnosti, ve kterých může být použita, a vypracovat adekvátní opatření na vlastní straně. Mám za to, že nikde tak výrazně a jednoznačně nevystupuje do popředí možné využití výpočetní techniky, jako v tomto případě, a chcete-li, pak nikde tak výrazně nevystupuje do popředí v rozhodovacím procesu, jako zde, komplexní automatizace. Klepe na dveře nejen proto, že to je možné, ale i proto, že to je pro nás velmi aktuální. Pokusím se ukázat, proč.

Myslím, že není tajemstvím, jaké jsou příznaky svědčící o některých úmyslech našich možných nepřátel, které směřují nebo alespoň naznačují přípravu k napadení. Myslím, že není problémem tyto příznaky srovnat, seřadit podle různých kritérií. Není problém si pak stanovit, k čemu to které opatření může směřovat. A to je vlastně základ celého řešení pro počítač z jedné strany. Z druhé strany je nutné sestavit přehled odpovídajících vlastních opatření, kterými by se reagovalo na opatření nepřítele. I když to, co jsem uvedl, vypadá jako velmi prosté, jsem si vědom toho, že to bude dost pracné. Ovšem je lepší, když je něco pracné dnes, aby to sloužilo v době, kdy to bude prakticky zapotřebí a v době, kdy na rozhodování bude mnohem méně času, než ho máme dnes. Není pro nikoho tajemstvím, že Američané si na počítačích rozehrávali „Karibskou krizi“, že používají počítačů k podobným úkolům ve všech složitých vojenskopolitických otázkách. Dokonale zpracovaný program pro samočinný počítač nám pak dovolí reagovat optimálně, bez ztráty zbytečných prostředků a uskutečnit naše protioopatření včas a správně.

Pak i otázka bojové pohotovosti se stane únosnou a její stupeň bude v každé situaci odpovídat potřebám. O nic více a o nic méně.

Nakonec se chci vrátit znovu k otázce, kterou jsem si položil na začátku. Je nenadálý útok reálnou variantou zahájení světové války v současné době?

Myslím, že není v dnešní situaci variantou, ke které by se agresor a priori připravoval. Pokusil jsem se ukázat na to, že by příprava k takovému napadení byla současně přípravou k vlastní sebevraždě. Ovšem to vůbec neznamená, že z těchto důvodů je možné tuto variantu zcela negovat. Její použití zcela vyloučit nemůžeme za určitých předpokladů a v určitých podmínkách. **Jedním z předpokladů, kdy k této variantě agresor může sáhnout, je jistě ta, kdy mu půjde o všechno a jiné řešení již nebude.** Takováto situace ale přece nespadne z nebe dnes, zítra. Ta se přece jenom bude po určitou dobu formovat. Dalším z předpokladů je jistě i ten, kdy agresor bude mít záruku ve své protiraketové a protikosmické obraně, že zadrží odvetný úder nepřítel. To bude jistě nová, kvalitativně jiná situace, která by mohla dosavadní zbožné přání rychlého zničení nepřítel obrátit v realitu. Víme, že tímto problémem se velmocí již dlouho zabývají a že je mnoho již vyřešeno, i když sama realizace protiraketové a protikosmické obrany není ani pro ekonomicky silné velmocí záležitostí jednoduchou. Proč proto varianta nenadálého napadení zůstává i nadále jednou z variant a je jen jakoby „u ledu“? Někdy se sice objeví a slouží jako prostředek politického vydírání, pravda, dnes již málo účinného. Jak dlouho však bude „u ledu“? Nevíme. Ale jedno víme, že je třeba reagovat i na dnešní situaci. Nepodcenit ji, ale ani ji nepřeceňovat.

To je smysl mé úvahy. Jsem si vědom toho, že mnoho myšlenek by chtělo rozvést, mnoho by zasloužilo delších závěrů, ale to nechme jiným autorům. Přál bych si, aby moje úvahy alespoň vyvolaly tvůrčí přemýšlení. Ne ovšem v tom smyslu, jak variantu možného nenadálého napadení zcela vyloučit, ale naopak, jak sledovat prostředí, ve kterém žije a jak na všechny pohyby v tomto prostředí správně reagovat.